

Луцький район
Луцька міська територіальна громада

Департамент освіти Луцької міської ради
Центр професійного розвитку
педагогічних працівників Луцької міської
ради

Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Луцький ліцей № 3 Луцької міської ради Волинської області»

Компаративний аналіз як засіб у формуванні уявлень учнів про світову літературу як систему національних літератур

Методичні рекомендації

Поміrkована Світлана Мефодіївна

Луцьк – 2022

УДК 821 (100)
П 55

Поміркована Світлана Мефодіївна, учитель зарубіжної літератури
КЗ ЗСО «Луцький ліцей №3 Луцької міської ради Волинської
області»

У методичній роботі представлено історію і значення компаравістики, порівняльний аналіз творів О. Бальзака «Гобсек» і М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук». Саме компаративний аналіз творів, образів дає змогу глибше пізнати те чи інше явище життя, підкреслити типовість характерів персонажів, вічну актуальність важливих для людства тем, зокрема впливу грошей на суспільство.

Розгорнуті питання влади грошей у житті людини у творах О. Бальзака і М. Кропивницького у даній роботі підтверджує актуальність і практичну значимість обраної теми.

Рекомендується для учнів та вчителів загальноосвітніх шкіл при підготовці до уроків, позакласних заходів.

Рецензенти:

Хвіщук О. В. – кандидат філологічних наук, заступник директора з НВР КЗ ЗСО «Луцький ліцей №3 Луцької міської ради Волинської області»

Бондар Н. С. – учитель української мови та літератури, учитель-методист КЗ ЗСО «Луцький ліцей №3 Луцької міської ради Волинської області»

Розглянуто та схвалено на засіданні методичної ради КЗ ЗСО «Луцький ліцей №3 Луцької міської ради Волинської області» (протокол №3 від 29.12.2021)

ЗМІСТ

Вступ. Історія і значення компаративного аналізу	4
Розділ 1. «Коли душею володіють гроші» (за повістю О.Бальзака «Гобсек»)	13
Розділ 2 «Глитай розкидає павутиння» (за п'єсою М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»).....	36
Висновки	54
Список використаної літератури	56
Додатки	59

Вступ. Історія і значення компаративного аналізу

Компаративний аналіз, запропонований німецьким ученим Теодором Бенфеєм, ґрунтується на теорії «запозичень»; у ХХ ст. компаративістика стала самостійною наукою; з 1995 року існує міжнародна асоціація літературної компаративістики з центром у Парижі. В українській і російській літературах цей напрям пов'язують з іменем О. Веселовського, М. Драгоманова, І. Франка.

Останнім часом в Україні компаративістика активно розвивається: створено відділ світової компаративістики в інституті літератури імені Шевченка, кафедру теорії літератури і компаративістики в Київському національному університеті імені Шевченка.

Компаративістика як метод вивчення літератури зустрічається у літературно - критичних статтях М. Драгоманова, І. Франка, О.Наливайка, А. Градовського, Ф. Буслаєва. Саме вони сприяли формуванню компаративістики. Методологія порівняльного аналізу художнього тексту описана в працях Д. Дюришина, В. Жирмунського, І. Ільїна.

На Всеукраїнському науково-методичному семінарі, який відбувся у Запоріжжі у доповіді Ольги Ніколенко, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри зарубіжної літератури Полтавського національного педагогічного університету імені В. Короленка «Основні засади концепції літературної освіти в 11-річній школі» увагу було звернено на принципи літературної освіти, зокрема на принцип компаративістики.

Зіставлення етапів, фактів, явищ, особливостей художніх творів української літератури, літератур національних меншин України та світової літератури має бути невід'ємною складовою методики

викладання предмета, увійти в практику кожного вчителя. Це допоможе ґрунтовніше і яскравіше розкрити неповторну своєрідність творів різних національних літератур.

Свою доповідь Жанна Клименко, доктор педагогічних наук, професор кафедри методики викладання світової літератури національного педуніверситету імені М. Драгоманова присвятила питанням використання елементів компаративістики в процесі викладання літератури. Вона нагадала, що основна мета використання цих елементів «вбачається у формуванні уявлення учнів про світову літературу як систему національних літератур».

Сьогодні компаративістику називають одним із перспективних напрямів сучасної методики викладання світової літератури. Та щоб старшокласники могли кваліфіковано застосовувати порівняльний аналіз літературних творів, потрібно вчити їх елементам компаративістики з 5 класу. Але, стимулюючи учнів до порівнянь, зіставлень літературних явищ, учитель має дати учням матеріал для цих розумових операцій, навчити їх бачити, обирати порівнювані, схожі, аналогічні літературні факти або явища. Подібні уроки потрібні як учням, так і самим учителям. Користь від них обопільна, адже саме на такому матеріалі ми маємо можливість відточувати свою методичну майстерність. У чому ж полягають розвивальні можливості компаративістики? На мою думку, компаративістика як метод допомагає учням усвідомити закономірності дослідження генетичних і типологічних явищ різних національних літератур;

- стимулює у них розвиток пізнавального інтересу, активізує мислення;

- актуалізує застосування учнями набутих знань, створюючи базу для дослідження нових літературних фактів та явищ;
- навчає тематико-конкретизованому опрацюванню обсягових навчальних текстів, розумінню художніх образів у широкому культурологічному контексті;
- формує полікультурний гуманістичний світогляд учнів, виховує у них почуття національної гідності, загальнолюдські цінності.

Бачити світ, кожен його зернинку, кожен його феномен у порівнянні з іншим, вміти розрізняти несхожі явища та знаходити типологічне у схожому - саме це потрібно випускникові сучасної школи.

Компаративний аналіз дає можливість усвідомити культуру як єдину систему текстів, що має діалогічний характер, визначити й оцінити місце української літератури в світовому літературному процесі, побачити схожість систем художнього мислення незалежно від національних або часово-просторових особливостей.

Компаративізм (лат. порівняльний) - порівняльно - історичне літературознавство, яке досліджує подібності й відмінності, зв'язки та впливи літератур різних країн світу. Виник на початку ХІХ ст.

Компаративістика (лат. порівнюю) - порівняльне вивчення фольклору, національних літератур, процесів їх взаємозв'язку, взаємодії, взаємовпливів на основі порівняльно - історичного підходу.

Мета уроку компаративного аналізу

- глибше розкрити ідейно - естетичну сутність кожного з порівнюваних творів чи процесів;

- дати історико - літературне пояснення відповідностей або відмінностей літературних явищ різних письменств;
- сприяти розумінню духовної єдності, національної своєрідності різних літератур в культурно - історичному розвитку суспільства;
- формувати гуманістичний світогляд учня;
- шанобливо ставитися до різних народів;
- допомагати дитині якомога ширше пізнавати світ.

Уроки з елементами компаративного аналізу - це особливі уроки.

Основна їхня перевага перед традиційними полягає в тому, що вони максимально оптимізують навчальний процес, роблять його дослідницьким, творчим, цікавим. Діти на таких уроках опиняються в ситуації пошуку, дослідження через порівняння окремих літературних фактів і явищ. Вони просто зобов'язані мислити, розв'язувати певні навчальні завдання. А це активізує їхній пізнавальний інтерес, додає розумової і емоційної енергетики, сприяє розкриттю творчого потенціалу кожного учня, формуванню навичок аналітичного мислення.

Етапи компаративного шляху аналізу

- підготовчий;
- реалізації;
- узагальнення;

Підготовчий. На цьому етапі слід з'ясувати контактні та генетичні зв'язки двох художніх творів (епоха, за якої було написано обидва літературні твори, біографії та творчого шляху письменника, історії виникнення, задуми твору, сюжету, тощо).

Реалізації. Учні аналізують подібності та відмінності в цих творах на рівні теми, сюжету, системи образів, жанрової специфіки.

Узагальнення. Суть його полягає в доведенні спорідненості світоглядних позицій та художньої манери авторів порівнюваних творів.

Елементи компаративного аналізу виокремлюються під час:

- порівняльного аналізу оригіналу твору та його перекладу, переказу чи переспіву;
- порівняння оригіналу твору та кількох його перекладів;
- розгляду творчих зв'язків між письменниками різних літератур
- аналізу творів одного напрямку течії, а також різних національних літератур;
- вивчення різнонаціональних творів, близьких за темою, ідеєю, сюжетом, проблематикою, образами.

Одним із видів компаративного аналізу є аналіз перекладу літературного твору.

Своєрідність світової літератури виявляється в тому, що сам навчальний матеріал потребує систематичного використання прийому порівняння оригіналу та перекладу, зіставлення кількох перекладів одного твору.

Починаючи порівняльний аналіз оригіналу та перекладу твору, слід звернути увагу на такі питання:

- усвідомлення першотвору в його зв'язках з життям тієї країни і тієї епохи, які в ньому відображені;
- пошуки спільних рис між оригіналом та перекладом;
- пошуки відмінностей між ними, яких надав текстові оригіналу перекладач.

Компаративний аналіз твору можна провести за таким планом:

1. Істрія створення.
2. Особливості форми, віршування.
3. Теми.
4. Образи.
5. Художні особливості.

Найефективніші засоби здійснення компаративного аналізу в школі:

- складання порівняльних таблиць, діаграм Венна; -
- використання методів творчого читання;
- прийомів індивідуального й коментованого читання типологічно близьких текстів;
- порівняння художніх творів, зіставлення твору з його генетичним джерелом;
- евристичні бесіди;
- диспут, діалог.

Психолого-педагогічні та методичні умови проведення уроку:

- достатній рівень усвідомлення теми та ідеї твору, який вивчається, що стане основою для порівняльного аналізу явищ різнонаціональних літератур;
- актуалізація необхідних для порівняння знань і опора на вміння та навички, набуті учнями на уроках світової та української літератур;
- встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим;
- активне залучення таких прийомів мислення учнів як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення;

- орієнтація школярів на розв'язання проблемних та дослідницьких завдань;
- урахування вікових можливостей пізнавальної діяльності учнів, а також індивідуальних особливостей їхнього читацького сприйняття;
- оптимальний добір методів, прийомів, видів та форм роботи.

Порівнюючи факти, події, обставини життя літературних героїв, учні вчаться глибше розуміти і художній твір, і реальне життя. Що цьому сприяє? Насамперед - перегук цінностей героїв, які завжди приховані, закамують або містифіковані у житті, проте вияскравлені, поглиблені, загострені в художньому творі. Тому варто замість багатослівних «виховних бесід» частіше пропонувати учням діалог, дослідження, роздум, дискусію чи просто розмову про героя художнього твору як про людину - з її проблемами, вадами, перемогами й поразками, за якими завжди мають проглядатися загальнолюдські цінності.

Порівняння літературних творів дає можливість показати учням спільне - те, що об'єднує різні народи й відмінне - те, що свідчить про неповторність нації і тому компаративний аналіз - це цікавий і неординарний метод, без якого на сучасному уроці не обійтись, бо він сприяє приверненню уваги учнів до національних реалій різних народів, відкриває широкі горизонти в процесі навчання та виховання сучасних школярів, сприяє розширенню їхнього кругозору, формуванню цілісного світобачення.

Загальновідомі крилаті слова: «Усе пізнається в порівнянні є досі актуальними».

Саме порівняльний аналіз давно став складовою частиною дослідження художнього твору.

Одним із основних завдань сучасної освіти є виховання творчої особистості - людини із сильною уявою, фантазією, зі своїм оригінальним поглядом на оточуючий світ. При сучасній великій завантаженості та за браком часу, відведеного програмою на вивчення творів зарубіжної літератури, на допомогу приходить передовий метод - компаративний (порівняльний) аналіз творів, образів тощо. Це дає змогу глибше пізнати те чи інше явище життя, підкреслити типовість характерів персонажів, вічну актуальність деяких важливих для людства тем.

Змінюються часи, побут, мода, але не зміниться сама суть людської природи. І в античні часи, і в епоху Ренесансу, і в наш комп'ютерний час людина, як і раніше, кохає та ненавидить, страждає й радіє, бажає грошей та подає милостиню, намагається зберегти в душі високі моральні цінності.

Тому завжди повчальними та цікавими залишаються літературні твори, герої романів, драм та поем з їх пристрастями і долями. Різниця полягає лише в тому, як саме показували це автори в усі часи. І тут неоціненну допомогу надає компаративний аналіз. Він допомагає актуалізації набутих знань, розкриттю закономірностей творення будь-яких образів, явищ. Порівняльний аналіз творів активізує мислення учнів, спонукає їх до пошуку нових образів. А творчих дітей це може стимулювати до написання власних творів, які відобразатимуть вічні проблеми людства вже в наші дні. Учні ясніше зрозуміють, що в усі часи люди переживали одні й ті ж самі почуття, роздумували над проблемами сенсу життя, добра і зла.

Використовуючи метод компаративного аналізу, ми маємо змогу розкрити величезне загальнолюдське значення курсу зарубіжної

літератури в школі, яка вміщує в собі багатий світовий досвід, допомагає людині знайти себе, виховує естетичні почуття.

Наявність спільних рис сюжетів, характерів і долі головних героїв дають підґрунтя для порівняння повісті О.Бальзака і п'єси М.Кропивницького.

Головне, що зближує ці твори-це показ влади грошей над людьми, руйнування душі головних героїв.

Образ скнари і накопичувана не новий у світовій літературі. Подібний тип створив В.Шекспір, Ж. Мольєр, О.Пушкін, М.Гоголь, Карпенко-Карий і інші письменники. Проте кожний із них по-своєму накладав фарби на портрет Скупого.

Твори О.Бальзака і М. Кропивницького дають нам уяву про особливості творчості письменника, розкривають вади тогочасного суспільства - владу грошей над людьми. Сьогодення нашого суспільства теж поринуло в це зло. Проблема влади грошей в житті людини розкривається у багатьох творах. (О.Пушкін «Скупий лицар», Є.Гофман «Малюк Цахес», І. Карпенко-Карий «Сто тисяч», «Хазяїн»). Гобсек, Пузир, Плюшкін, Скупий...

Гонитва за наживою, втрата духовності дозволяє нам поставити цих героїв поруч. Про них ми повели розмову даремно.

Адже гроші, влада, золото - кумири сучасного нашого суспільства. І не раз ми чуємо: «Багатство, велике багатство - це все!»

Метою роботи є з'ясування питання влади грошей в житті людини у творах О.Бальзака «Гобсек» і М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук». Для розкриття даного питання використано метод компаративного аналізу творів.

РОЗДІЛ 1

«Коли душею володіють гроші...»

(за повістю О.Бальзака «Гобсек»)

XIX століття - це тривожний час в історії Франції. Змінюються політичні режими, змінюються і людські цінності. Відбувається становлення нового хижацького суспільства. Слепа влада золота та грошового мішка руйнують душі людей. Великі гроші заробляються спекуляцією, шахрайством, підробкою документів, хабарництвом... «Кожен сам за себе» - це гасло епохи.

Жоден письменник не заслуговує на таку увагу, як Бальзак. Його досліджують і понині, неначе Всесвіт.

Великий французький письменник написав 96 творів і подарував світові близько трьох тисяч персонажів.

Монолітність всього бальзаківського творіння вражає. Щоб зазнати втіхи всіх його чарів, треба прочитати «Людську комедію» від початку до кінця.

«Гобсек» - один із шедеврів французької літератури XIX ст. Яку ж тему розкриває О. Бальзак у повісті «Гобсек»?

У творі письменник розкриває тему впливу «золотого мішка» на внутрішній світ людини.

Що варті гроші у нашому житті? Це мета життя? Скільки їх треба? Для чого? - проблемні питання, які нас цікавлять.

Гроші, засоби їхнього здобування, гонитва за спадщиною й посагом, торгівля, банк, лихварі, шахрайство займають у всій «Людській комедії» стільки ж місця, скільки кохання, а то й більше.

Дивно, чи не правда? Чи не слід шукати причин тієї ролі, яку відіграє багатство в творах Бальзака, в самому авторові? Напевно, що так.

Цікаво, як же ставився великий французький письменник ХІХ ст. до грошей?

Оноре де Бальзак народився в сім'ї, де схилялися перед грішми. Він частенько згадував материні слова «Багатство, велике багатство - це все». Що далі письменник спостерігав, то більше він вбачав у грошах, цьому «єдиному сучасному божестві» рушійну силу тогочасного суспільства. Шляхетне панство жадало грошей, щоб безтурботно розкошувати.

Чи мав він сам гроші? Судіть самі. 1830 рік, рік написання повісті «Гобсек». Письменник одержав 1125 франків за «Шагрєневу шкіру», 3750 франків за «Сцени приватного життя», 5250 франків за «Філософські повісті й оповідання», 4166 - за виступи в газетах та журналах. Це досить багато. Значно більше, ніж потрібно однакові для привільного життя. Але... його борги зростають на 6000 франків. Чому ж так сталося?

Тому, що Оноре де Бальзак був марнотратником. Він ніколи не вмів утримуватися від спокус. Його рахунки ресторатору за шампанське та вишукані страви зростали неймовірно. Кравець пошив новий одяг. Одних рукавичок Оноре замовив 12 пар. Він мав коней, кабріолет, слуг. Все життя його переслідувала згря кредиторів. Та борги ніколи не лякали письменника.

У 1835 році пасив балансу Оноре становив 105 тисяч франків. А він мріяв про власний будинок і побудував його, прекрасно умеблювавши 10 кімнат. Китайські вазы, картини, люстри, гобелени -

все було надзвичайно вишуканим. Ви думаєте, в цей час Оноре не мав боргів? Ще й як!

Щоб позбутися їх, він писав беззупинно, створюючи роман за романом, працюючи по 16 годин на добу і одержуючи аванси від видавців за ненаписані твори. Тепер зрозуміло, чому гроші займають стільки місця у творах Бальзака.

Багато публіцистів сьогодні стверджують, що ми, як і колись його герої, живемо в епоху початкового накопичення капіталу. Саме тому нам корисно задуматися над персонажем, єдиним почуттям якого стала нажива, лихварем Гобсеком, що мав мільйони в банку і в думках володів всіма країнами, які об'їздив, оцінив і пограбував.

Гобсек — французький лихвар, мільйонер. Син голландця і єврейки, він провів романтично бідну юність. Він дає позички під відсотки людям, що потрапили у важку ситуацію. В угодах із клієнтами він чесний, але невблаганний. Лихвар нажив величезний статок — сімдесят мільйонів франків. Кажуть, що, пильно вдивляючись в обличчя, можна розгадати, якщо не повністю, то хоча б частково характер людини. Давайте і ми з вами це зробимо.

В портреті Гобсека вражають всі риси обличчя. Здається, вони вилиті з бронзи. В них - немає життя! Чи бачили ви обличчя, блідість якого нагадує колір срібла, з якого злізла позолота? Напевно, ні. Очі Гобсека не дивляться на світ, не бачать краси його, не витримують ясного світла. Їх наш герой захищає козирком старого картуза. Такі маленькі і жовті, як у тхорика, майже без вії очі Гобсека.

Гобсек – педантичний і бездушний («людина-автомат», «людина-вексель»). Ім'я головного героя повісті Бальзака — Гобсек — не є

випадковим. Воно означає те, що є сутністю героя — «живоглот», «глитай», «сухоглот», і розуміти це можна так: Гобсек поглинав, збирав золото, а золото поглинало його.

Зовнішність: «місячний лик»; «жовтава блідість скидалася на колір срібла, з якого облупилася позолота»; «риси здавалися відлитою в бронзі»; глибокі зморшки «мережать» його обличчя; «густі чорні брови».

Волосся: гладеньке, акуратно причесане, «із сивиною попелясто-сірого кольору».

Очі: «жовті, як у куниці», майже без вій», «боялися світла»; «дашок старого кашкета надійно захищав очі від світла».

Ніс: «гострий», «подовбаний на кінчику віспою, скидався на свердлик».

Губи: «тонкі, як у алхіміків або старих карликів, зображених на картинах Рембрандта».

Голос: «тихий, лагідний», Гобсек «ніколи не сердиться»; говорить про гроші «тоненьким голоском, схожим на звук флейти», в яку забули вставити мундштук.

Вік: угадати неможливо, бо здається, чи то він «завчасу постарів, чи задумав до похилого віку зберегти молодість».

Анкета Гобсека

Ім'я – Гобсек

Дата народження – 1740

Місце народження – передмістя Антверпена

Проживає – місто Париж

Посада – лихвар

Сімейний стан – неодружений, дітей не має.

Головне в образі Гобсека:

- Герой цінує працелюбність та чесність;
- сильний духом, спроможний захистити свою честь
- дає Дервілю кошти;
- тонко розуміє психологію людей, може прогнозувати вчинки.
- відповідальний, свої зобов'язання виконує і вимагає цього ж від клієнтів;
- у роботі лихваря користується лише законними методами.
- мав тяжке життя, лише завдяки розуму та хитрості досяг усього, що мав;
- цінує красу та мистецтво.

Життєве кредо лихваря: «Я вірю в безмежну владу і силу золота. Гроші – це товар, який можна вигідно продати і купити. «Золото – ось духовна цінність нинішнього суспільства». Тільки золото може дати людині абсолютну, реальну владу над світом. У мене погляд як у господа бога, – я читаю в серцях. Від мене нічого не сховається,-А хіба можуть у чомусь відмовити тому, в кого в руках мішок золота?».

Життєва філософія Гобсека

1. Ніколи нікому не давайте себе ошукати.
2. Не проявляйте великодушності; не занапащайте людей добрими ділами.
3. Застосовуйте свої здібності за будь-яких обставин. Це допоможе вам знайти щастя.
4. З усіх земних благ домагайтесь тільки золота.

5. Не дозволяйте, щоб з вас визискували, краще самі визискуйте.
 6. Ніколи не давайте волю пристрастям, завжди живіть спокійно.
 7. Володійте світом, не стомлюючи себе.
 8. Будьте невблаганними!
 9. Стягуйте борг, навіть якщо заборгував сам король.
 10. Купуйте людську совість у тих, хто має вплив на міністрів.
- Ніхто не зможе відмовити у чомусь тому, в чиїх руках мішок із золотом.

Ю. Гершкович. Ілюстрація до повісті «Гобсек»

Чи піднімав Гобсек свої очі до неба, чи милувався красою заходу сонця, чи слухав спів солов'я, чи торкалася любов до його холодного серця.

Живоглотові 76 років. Безперечно, найкращі його роки вже пройшли. А була молодість. Були мандри по світі: юнак шукав слави і багатства Він був моряком, морським торговцем, об'їхав весь світ, бачив далекі та екзотичні країни. Його розвинута свідомість, не притаманна йому з дитинства, пояснюється тим, як багато він бачив протягом свого життя.

Він пройшов через все, щоб накопичити своє багатство: мав зв'язок із корсарами, був причетний до американської війни за незалежність, потерпав від голоду, пройшов через смертельну небезпеку, кілька разів втрачав і знову набував багатство. І зморшки на його жовтуватому чолі зберегли таємниці страшних подій, романтичних невдач, безліч смертельних небезпек, коли життя висіло на волосинці. Тоді він мріяв про гроші та багатство, щоб мати можливість насолоджуватися всіма радощами життя. Гроші стали його пристрастю.

Світогляд Гобсека формувалося під впливом реального життя. Його висловлювання говорять про глибину цього світосприйняття і підтверджують, що його інтелект значно переважає інтелект тодішньої аристократії.

Висвітлюючи відсталість дворянства, його обмеженість, Бальзак показує Гобсека, який тримає у своїй пам'яті цілі томи з бібліотеки. Він збагнув і основи сучасного йому громадського порядку, стверджуючи, що скрізь йде боротьба між бідняками і багатіями. Але двадцятирічні поневіряння по світу зробили його байдужим до всього, крім золота. Він втратив віру в моральні цінності. Тому Гобсек бездушний. Він упевнений, що з «усіх земних благ» є лише одне достатньо надійне – золото. А з усіх людських почуттів він визнає лише інстинкт самозбереження.

У боротьбі зі стихією та людьми, долаючи шторми і життєві випробування, Гобсек зробив висновок, яким керувався як дороговказом: світом править золото, а значить ті, у чийх руках воно сконцентроване. За гроші можна купити все, навіть совість і любов.

Лише багатство, на думку Гобсека, робить людину щасливою і вільною. Отже, єдине, заради чого він живе, - золото

Гімн золоту

.Від першої хвилини, коли він просинався, і до вечірніх приступів кашлю - всі дії були розміреними. Життя Гобсека проходило безшумно, як сиплеться пісок в старовинних пісочних годинниках.

Сніданок. Майже не ївши, Гобсек вирушає у справах. Вчора, сьогодні, завтра - все життя зводиться до накопичення грошей, Він відчуває себе вищим за графа та баронів, у палацах яких залишає сліди від своїх брудних черевиків.

Кам'яне серце не шкодує своїх жертв, які благають зі слізьми люті або горя на очах. «Він людина - автомат». Які розмірені його манери: він ходить пішки, говорить тихо, спокійно, заощаджуючи свою енергію. Але для чого? Щоб довше прожити. «Як?» - хочеться запитати автора. Гобсек не мав свого будинку. Він жив на вулиці Де-Гре і винаймав дві кімнати в сірому сирому будинку, вікна якого виходили на вулицю.

Будинок і його господар були схожі один на одного - мов скеля і устриця, що приліпилася до неї.

Усе в його кімнаті було охайне і потерте, починаючи з зеленого сукна на письмовому столі - до килима над ліжком. Кімната скидалася на холодну оселю самотньої старої діви, що цілими днями стирає порошок із своїх меблів

У кімнаті навіть зимою не горів вогонь. Головешки тільки тліли, ніколи не розгоряючись полум'ям. Не горить, не живе, а тліє і сам господар кімнати.

- На що ж витрачав свої гроші Гобсек? Може, він віддавав їх родичам? (Ні, він ненавидів своїх спадкоємців і навіть думки не допускав, що хто-небудь заволодіє багатством після його смерті).

- Значить, витрачав їх на оплату карет, коли їздив вулицями Парижа і збирав гроші за вексями, яким вийшов термін? (Ні, по всьому Парижі він ходив пішки на своїх довгих худорлявих, як в оленя, ногах. На карети грошей він не витрачав).

- Може, він розкішно обідав? Відвідував ресторан? (Ні, обідав Гобсек у стряпчого Дервіля, якому позичив 150 тисяч франків, необхідних для купівлі юридичної контори під 13%).

- Здається, ми починаємо розуміти живоглота.

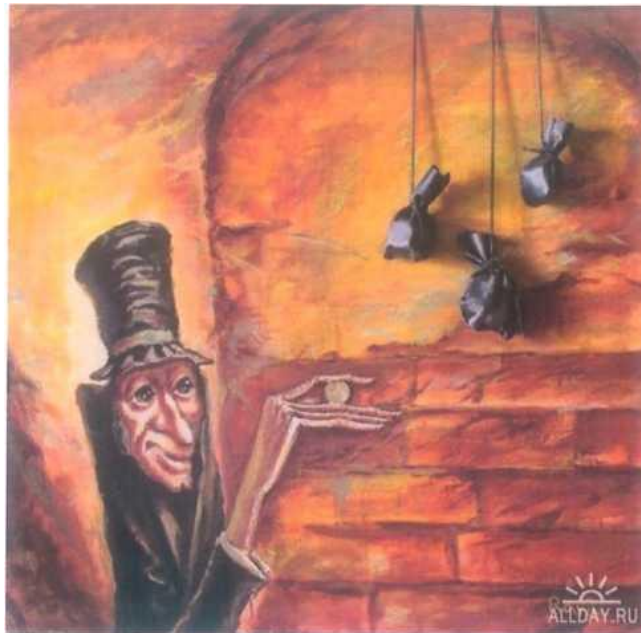
Його існування - заради грошей, щоб мати їх все більше і більше. Радість Гобсека живить тільки багатство, що тече до рук. Як радіє подитячому Гобсек дорогоцінностям, що потрапили до нього.

«Бліде обличчя його розрум'янилось, очі загорілись якимось незвичайним вогнем, ніби в них відбивався блиск діамантів. Він встав, підійшов до вікна і, розглядаючи дорогоцінності, підносив так близько до свого беззубого рота, ніби хотів проковтнути їх.

Він бурмотів якісь слова, діставав то сережки з підвісками, то персні, повертав їх, оглядаючи з усіх сторін.

В цю хвилину Гобсек був скоріше дитиною, аніж старим, точніше, і дитиною, і старим.

Висновок. Ось у чому була насолода життя Гобсека.

Влада золота та її філософія в повісті Оноре де Бальзака «Гобсек»

Про що думає ця істота? Чи знає він, що у світі є Бог, почуття, любов, щастя? Невже все зводиться до грошей?

Люди, які замість прекрасного неба, чистих росяних доріжок, різнобарвних квітів, бачать тільки гроші, не розуміють краси життя. їм незнайомі слова милосердя, радість, дружба.

Саме гроші стали однією з причин деградації Гобсека. Він дійсно здатний проковтнути життя людські. Лихвар, як павук, плете сітку навколо своєї жертви, він хижак, чинить темні справи для свого особистого збагачення.

Чи піднімається до філософських узагальнень прагматик Гобсек?

У повісті його названо філософом-циніком. Стосунки Гобсека зі світом обмежуються сферою фінансово - матеріальною. Зрозумівши, що краще визискувати самому, ніж дозволяти, щоб визискували з тебе, він вибудовує власну схему взаємодії з оточенням. Гобсек, напевне, погодився б із думкою Дж. Селінджера: «Багато без чого може обійтися людина, але не без людей». Вони йому потрібні не тому, що людина за своєю природою - істота соціальна, а через те, що є для Гобсека об'єктом визиску і... спостереження.

Холодний, безпристрасний і ніби закам'янілий у своїй масці «невідворотності долі», Гобсек думає про себе як про Бога - суддю земних пристрастей та гріхів, і переконаний, що читає у серцях. Хто знає, як давно він обрав саме таку позицію, і що більшою мірою - гріхи й пороки людські, ним вивчені, чи його власні принципи - визначило цей вибір. Він не відчуває потреби у щирому слові, підтримці близької людини, любові до ближнього, у родині. Десь там, у світі брудних стосунків і рожевих ліхтарів, єдина рідна йому душа, онука його сестри - тільки це він про неї й знає. І ненавидить її лише за те, що колись вона успадкує його багатство. Справді, у сенсі, в якому про це говорить автор, Гобсек «атеїст» (якщо людяність вважати за релігію).

Щоб переконатися у цьому, звернімося до його філософії: «Я досить багатий, щоб купити совість людську...»

«З усіх земних благ є тільки одне, досить надійне, щоб людина прагнула його. Це - золото. В золоті втілено всі людські сили»

«А життя? Хіба це не машина, яка приводить в рух гроші?»

«Золото - ось духовна суть усього теперішнього суспільства»

«Я досить багатий, щоб купити сумління тих, що керують міністрами, починаючи від канцелярських служителів і закінчуючи їхніми коханими. Хіба це не влада?»

«Я можу мати найвродливіших жінок і купувати найніжніші пестоці. Хіба це не втіха? Влада і втіха - хіба не в цьому полягає суть усього нашого суспільства».

«Я, як і мої однодумці, люблю тільки владу і гроші ради насолоди самою владою і самими грішми».

- «Це була людина-автомат, яку щоранку накручували» •

- «В ньому живуть двоє: скнара і філософ, істота підла і висока»

- «Він усе перепробував, щоб розбагатіти».

- «Ніколи ще за всю свою юридичну практику я не бачив такого дивного поєднання скупості і своєрідності характеру»

- «Він ненавидів своїх спадкоємців і не уявляв собі, щоб його багатством міг коли-небудь володіти хтось інший, крім нього, навіть після його смерті».

- «Якщо людяність і товарицькість вважати за релігію, то його можна було назвати атеїстом».

- «Ви дивитеся на палаючі головешки в каміні і бачите у вогниках жіночі личка, а я бачу там тільки вугілля. Ви вірите в усе, а я ні в що не вірю».

Так величезне багатство зробило Гобсека одним із таємних, але справжніх хазяїв Парижа. Однак, пожадливість лихваря під кінець життя перетворюється в свого роду божевілля. Коли смерть схопила його за горлянку, він зліз із свого ліжка, доповз до каміна і затрясся

всім тілом. Останній його металевий погляд був звернений до холодного каміна.

До чого може дійти скупість, зрозуміємо лише тоді, коли разом з автором із спальні Гобсека відлинемо двері в суміжну кімнату. Чим вразила ця кімната?

Все кишіло черв'яками, лежали тюки льону, ящики з цукром, бочки рому, кави. Тут був цілий базар колоніальних товарів. Кімнату загромаджували дорогі меблі, срібні вироби, вази, скриньки з дорогоцінностями, дорога зброя теж знайшла своє місце в цій кімнаті. В книжках були банківські купюри номіналом 1000 франків.

Повна деградація особистості Гобсека. Чи не так?

Образ Гобсека неоднозначний. Кожний має право на свою думку, але безперечно одне: вміння «робити гроші» - такий же талант, як і все інше.

Талановита людина, але у фіналі повісті ми бачимо, як він остаточно деградує. З його смертю все йде прахом. В душі Гобсека перемогли темні сили. Багатство не принесло щастя ні йому, ні іншим, життя пройшло марно.

Гобсек - раб золота, це зруйнувало його душу, зробило черствим, холодним, безжальним, жорстоким.

Погляньте на нескладну схему, яка ще раз поведе вже шляхом духовної загибелі лихваря Гобсека.

Історія деградації особистості Гобсека

Гроші – мрія

Змолоду мріяв про багатство і гроші, щоб насолоджуватися всіма радощами життя

Гроші – пристрасть

Пристрасть до грошей переростає у скупість. Він був казково багатим і в той же час дуже бідним.

Гроші – ідол

Єдиний ідол, якому він вклоняється — золото

Все продається і все купується за гроші

Величезне багатство робить його одним із таємних, але справжніх хазяїнів Парижа «Я досить багатий, щоб купити совість людську».

Висновок:

Все це висушує душу, руйнує особистість лихваря. Його пожадливість під кінець життя перетворюється в божевілля, приводить до людського зубожіння, жалюгідного і безславного кінця.

Гобсек - це людина, що має мільйони, але живе і помирає у бідності. Це образ не новий у літературі. Як тільки у світі склалися

товарно-грошові відносини, виникла можливість сконцентрувати в одних руках значні багатства, з'являється тип жадібної людини, яка думала лише про одне «Як зберегти і збільшити свої багатства».

Гобсек добре вивчив психологію людей, тому він не може відмовити тим, у кого в руках «мішок із золотом». Сам він брудними засобами склав собі мільйони. Він скуповував крадене, як зробив із сімейними діамантами графині де Ресто. Він займався спекуляцією картинами старих майстрів і всім, що йому несли боржники. Він брав хабарі від колишніх плантаторів у Гаїті при ліквідації їхнього майна.

Скнара Гобсек

У невеличкій повісті «Гобсек» виникає гротескна потворна фігура справжнього хазяїна життя, зразок величезної узагальнюючої сили: лихвар, який робить гроші із грошей. Весь неабиякий запас почуттів він витрачає на одне бажання: безроздільно, якомога довше володіти все більшими і більшими коштами. Гобсек настільки упоєний владою, яку дають йому гроші, що вважає за право купувати собі усе, аж до людської душі.

Герой приятелює з людьми, набагато молодшими за віком. Як розкривається він у цих стосунках. Що спонукало Гобсека зробити

перший крок до приятельських стосунків з Дервілем? Мабуть, цілеспрямованість, аскетизм, юний вік (ще можна довіряти - йому немає тридцяти), ледве не схимницьке життя Дервіля піднесли його в очах лихваря на певний рівень у гобсеківському «рейтингу». Але навіщо йому Дервіль? Невже у його грошово-розрахункових стосунках зі світом з'явилося місце для чогось іншого? Може, потрібно додати людського слова у мертву тишу кімнати-келії, щоб зливок металу вечорами таки перетворювався на людське серце?

Можна з іронією говорити про «дружню поступку в 15% річних» та інші умови його позики Дервілю, а можна згадати, що у 76-річному віці Гобсек ризикнув на 10 років дати в борг Дервілю 150 000 франків. Зрозуміло, лихвар постійно користувався (й користуватиметься) безоплатними консультаціями й професійними послугами Дервіля - але ж не задля цього він колись пустив у свій світ недосвідченого студента права! А кому Дервіль зобов'язаний тим, що він, із його ж слів, найщасливіша людина у світі? Саме Гобсеку, бо той, що так часто мав справу з коштовним камінням, рідко зустрічав вартих поваги людей. І, цінуючи коштовне у людині, допоміг не загубитися у людському морі двом піщинкам.

Лихвар Гобсек є уособленням влади грошей. Любов до золота, прагнення до збагачення вбивають у ньому всі людські почуття, заглушують всі інші начала. Гобсек не прагне зблизитися з жодною людиною, у нього немає друзів. Єдині люди, із якими він зустрічається, це його партнери за професією. Він знає, що в нього є унучата племінниця, але не хоче знайти її. Він нічого не хоче знати про неї, тому що вона - його спадкоємиця, а він не може змиритися з

тим, що коли-небудь помре і розстанеться зі своїм багатством. Гобсек впевнений, що тільки золото править світом.

Автор наділяє Гобсека і багатьма позитивними індивідуальними якостями. Лихвар - розумна, спостережлива, прониклива і вольова людина.

Бальзак називає свого героя людиною-автоматом, людиною-векселем, порівнює з удавом. Житло Гобсека несе на собі відбиток особистості господаря, є невід'ємною частиною його характеристики. «В цьому похмурому, вогкому будинку немає двору, всі вікна виходять на вулицю, а розташування кімнат нагадує обладнання чернечих келій».

У конторі Гобсека зазвичай панує тиша. Але це не творчий спокій налагодженої діяльності, а мертва тиша «кухні, коли заріжуть качку». З часом Гобсек починає боятись взагалі всіх людей - купує весь величезний будинок, щоб позбутись сусідів, хоча живе в одній кімнаті.

Еволюція характеру героя - це деградація особистості, яка втрачає останні людські риси; жага накопичення виходить за межі людського.

Що може бути абсурднішим за смерть від голоду посеред незліченного багатства? Але попри абсурдність, вона є логічною: Гобсека вбиває власна ж ідея про всевладність золота та його неперевершену самоцінність. Він настільки боявся втратити свої надбання, що непомітно для себе знищив їх у фізичному розумінні: дорогі тканини, посуд, картини - все зіпсувалося, все виявилось втраченим для світу. Якщо зважити на наявність авторського задуму,

цей зумисний зовнішній абсурд - природне завершення подібного ставлення до життя.

Д. Штеренберг. Ілюстрація до повісті О. де Бальзака «Гобсек». ХІХ ст.

«Чи є у цієї людини Бог?» - риторично запитує інший герой твору, Дервіль. Так, є: це гроші. Служінню цьому ідолові подаровано життя Гобсека.

Ні, не все зводиться до грошей. Це суттєва, але не головна частина нашого життя. Гроші не можуть бути єдиною метою в житті.

Кожна людина повинна бути забезпеченою на такому рівні, щоб мати змогу гармонійно розвиватися. Саме ж багатство заради багатства користі не принесе.

Я бажаю всім нам мати стільки грошей, щоб ми могли гідно прожити життя.

Філософія Гобсека виявилася помилковою: не все зводиться до грошей, володіти можна тим, що має ціну, а безцінне підвладне лише Любові.

Гобсек - шанувальник золотого тільця, його служитель. Не випадково Дервіль називає його «золотим ідолом», «фантастичною фігурою, уособленням влади золота». Він, як і багато наших сучасників, керувався тільки економічним інтересом, а поведінкою людей повинна керувати Любов!

Не потрібно приносити на алтар золота загальнолюдські цінності - любов, дружбу, благородство, милосердя, синівські та батьківські почуття. Я вважаю, над ними гроші не мають сили!

Невже все зводиться до грошей? Так, без значних коштів важко досягти успіху в суспільстві як у часи Бальзака, так, мабуть, і тепер, у наш час. Але, якщо багатство є самоціллю, то має згубний вплив, приводить особистість до деградації, як це трапилося з Гобсеком. Якщо ж кошти є засобом для досягнення успіху в якійсь корисній справі, то вони сприяють розвитку особистості

Суворо та безжально засуджує Бальзак жагу накопичення і процес збагачення людини. Ані Гобсеку, ані іншим не приносить золото щастя. І хай образ Гобсека - гранічний випадок, він свідчить, до чого призводить шлях користолюбства, а художня майстерність письменника робить це застереження ще переконливішим.

Картини розпаду, гниття продуктів та речей стають образним доказом безглуздя накопичення.

Як складаються подальші стосунки Гобсека з іншими людьми? Рішення Гобсека скористатися зі злочину Анастазі де Ресто віддалило від нього навіть звичного до його авантюр та афер (на межі дозволеного законом) Дервіля: зі слів автора, відтоді бачилися вони дуже рідко. Остання зустріч колишніх приятелів відбулася за

ініціативи смертельно хворого Гобсека. Про що їхня розмова? Про сенс життя і «правильне» та «неправильне» в ньому? Ні, - про «кому ж дістанеться моє добро?..»

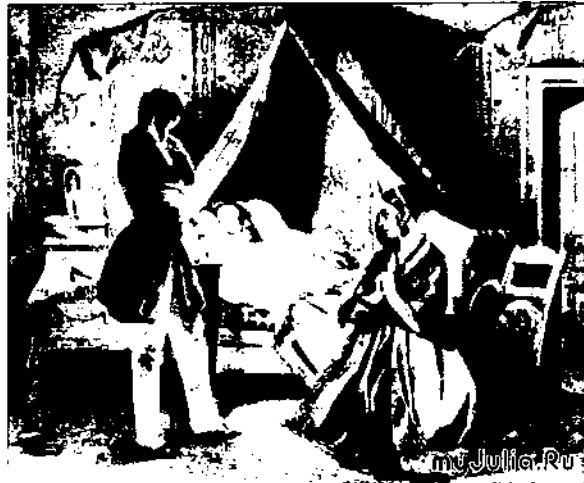
Д. Штеренберг. Ілюстрація до повісті О. де Бальзака
«Гобсек». XIX ст.

Монолог Гобсека - це гімн золоту.

Гроші - зовсім не мета його життя, а основа світогляду, засіб і спосіб буття. Коли Гобсек угледів діаманти графині де Ресто, очі його гарячково спалахують, як і в згаданих попередників за подібних обставин. Та це не вияв жадоби збагачення, а нестримний вогонь самореалізації через Владу над іншою живою істотою.

Якщо в попередні епохи цю владу давала фізична сила, краса, розум, освіченість чи становище в суспільстві, то згодом, і це переконливо доводить Бальзак у повісті, - лише гроші. В суспільстві, де все продається і купується, вони - володарі усього суцього. На думку лихваря, сила грошей непорушна й незмірна, бо

все в світі має свій грошовий еквівалент. Той, хто має гроші, - править світом, незалежно від віку, становища, сили та розуму.

Ш. Штеренберг. Ілюстрація до повісті О. де Бальзака «Гобсек». XIX ст.

Поки гроші підвладні йому, Г обсек - володар життя, цар і бог, що може вирішувати долі інших. Та, обплутавши незримим павутинням душі людей, він мимоволі знекровлює й власну душу, до краплі висушуючи в ній співчуття, милосердя, повагу до інших, довіру й любов.

«Всеволодний» Гобсек гине, набуті ним гроші - мертві. Гроші всеволодні лише в матеріальному світі: це еквівалент праці, дії, зреалізованості особистості. Але ні любов, ні благополуччя, ні щастя, ні, врешті, здоров'я та життя не мають грошового еквівалента. Філософія Гобсека виявилася помилковою: володіти можна тим, що має ціну, а безцінне підвладне лише Любові.

Яке авторське ставлення до героя?

Його можна визначити за багатьма деталями і фактами. Навіть коли людина мовчить, говорить її погляд. У Гобсека оченята жовті, як

у куниці, майже без вій; вони бояться світла. Від співрозмовника їх ховає довгий дашок його кашкета.

Які душі, такі самі й їхні «дзеркала».

Бальзак же зверне увагу на прудкі, сухорляві, як у оленя, ноги Гобсека.

Кого що годує...

Чи не найважливішими елементами сюжету твору є кульмінація й розв'язка. Саме тут остаточно з'ясовується авторське ставлення до героя, а читач отримує важливий матеріал для роздумів та висновків.

«Старий жмикрут» стоїчно (хоча чи має це вже якесь значення?) йде з життя, залишивши по собі багатство, прах і тлін. Сумні роздуми про сенс життя і його безглуздя автор довірить читачам, доповнивши сказане моторошною картиною розкоші і розпаду.

Сумний і кінець Гобсека. Розповідь завершується описом його жахливої комори і страшної смерті Гобсека. Його пристрасть до грошей, його скнарість, прагнення до наживи призвели до патологічної манії все привласнювати. Багаторічна активність у збагаченні виявилась безплідною, адже залишити накопичене виявилось нікому. Навіть добру згадку оточуючих про себе він не залишив. Все людське в його натурі з'їла жадібність до збагачення. Адже протягом цілого життя він брав хабарі і розробляв нові фінансові афери.

Сьогоднішнього Гобсека можна зустріти й у масці обивателя, і масці політика і дільця, і в масці жебрака в переході метро. Та й у світі нашім, як у часи Гобсека, уживаються і величезна енергія, могутній розум, смак до життя, і мертва холодність, нечутливість,

жорстокість і дріб'язковість. І він усе більше стає схожим на світ Гобсека в старості.

Його образ актуальний і в наш час, оскільки він показує руйнівний вплив багатства на людську душу.

Якщо схематично показати деградацію особистості Гобсека, то спочатку гроші для нього були мрією, потім переросли у пристрасть і, нарешті, стали ідолом. Пристрасть до грошей висушила душу, яка вміла цінувати красу, мистецтво, зруйнувала особистість Гобсека.

Отже, золото – це страшна сила, спроможна не лише керувати людьми, а й здатна знищити людську сутність. Ця сила витягує з людей найгірше – жадібність, заздрість та підлість. У творі автор чудово проілюстрував згубну владу грошей на прикладі не лише Гобсека, а й графині де Ресто та її коханця. Але Гобсек, на мою думку, є найбільш яскравим символом цієї згуби. Золото не повинно керувати людьми, а люди не повинні жити заради грошей, бо вони є лише інструментом для будівництва життя, а не метою існування. Золото – це лише метал без душі, а люди, які нас оточують, є набагато важливішими. Мабуть, саме це і хотів сказати Бальзак своїм твором.

РОЗДІЛ 2

Глитай розкидає павутиння

(за п'єсою М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»)

Здавалося б, що може бути спільного у творчості двох письменників, які писали в різні часи. На наше глибоке переконання, найважливішим критерієм визначення типологічних схожостей у драматургії М. Кропивницького і О.Бальзака є утвердження ними загальнолюдських цінностей: правди, совісті, честі, гідності, порядності.

У кращій п'єсі Кропивницького показано реалії життя, конфлікти. У ній драматург показав відразливий тип глитая Бичка, в образі якого викривається лицемірство, жорстокість, прикриті богобоязливістю, благочестивістю.

Великою заслугою М. Кропивницького перед українською літературою було те, що він один з перших помітив прояви класового розшарування селянства, внаслідок швидкого зростання влади грошей, і зобразив їх у своїх п'єсах, а найповніше в драмі «Глитай, або ж Павук».

Цим драматург піднявся незрівнянно вище народників, фактично викривши своїм твором всю облудність їхньої ідеології. Такого сміливого показу жорстоких соціальних суперечностей на селі, такого правдивого відтворення образу глитая український театр ще не знав. Автор з художньою переконливістю розкривав темні махінації бичків, прикриті святенництвом і удаваного щиросердідстю. Маючи на увазі такий близький до Йосипа Бичка тип «чумазого» Салтиков-Щедрін писав, що він кмітливим «мужицьким» розумом уміє використати

сприятливу ситуацію чи умови, вступає у вигідні для себе ділові стосунки, швидко накопичує гроші й усіма правдами й неправдами захоплює місця, посади, ставить у повну економічну залежність від себе маси односельчан, підкоряє своєму впливу місцеве начальство.

Твір вражав загостреною ідеєю, правдивим показом соціальних суперечностей у житті пореформеного українського села, характерністю типів сільської дійсності. Історія української драматургії ще не знала п'єси, в якій би, подібно до творів М. Салтикова-Щедріна й Г. Успенського, зображувався новий представник суспільного життя 70-80-х років, породжений розвитком капіталістичних відносин. Це був сільський багатій, що шляхом визиску селян швидко міцнів економічно, ставав впливовою постаттю у громадському житті.

Безперечно, що ідея цього твору, - писав один з рецензентів, - має глибоку суспільну значимість. Гніт і зростання куркульства, яке звило собі гніздо в селянському середовищі, таке явище, повз яке не може пройти байдуже жоден, кому дорогі інтереси народу. Що в житті це явище аж надто примітне, видно хоча б із того, що кращі спостерігачі народного побуту присвятили не одну скорботну сторінку зображенню цієї болячки народного життя. Твір Кропивницького і є одним з яскравих малюнків, що проливають світло на похмуру сторону селянського життя, яка виражає зло у всій його відвертій потворності»

Вже у першій рецензії на виставу «Глитай, або ж павук», дану трупю Кропивницького на початку січня 1883 року в Чернігові, кореспондент київської «Зари», відзначивши величезний успіх

виступів трупи, повідомляв, зокрема, що вистава «Глитай» - то «справжня подія». На українській сцені з'явився тип сільського глитая, уже досить відомий в житті:

В образі глитая-Бичка Кропивницький правдиво узагальнив усі риси цього типу: хижацтво, лицемірство, безприкладний егоїзм, прихований під личиною благочестя, практичний розум, знання людей, уміння стати необхідною людиною, нахабство із слабкими і повну приниженість та панічний жах у хвилини розплати за гріхи.

«Хто б не поткнувся, зараз і заплутається» (із п'єси М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»)

У драмі «Глитай, або ж Павук» письменник піднімає також гостросучасну, актуальну тему. Визначаючи її сутність, Франко писав, що це «сумна історія руйнування бідних людей через одного деруна, лихваря, правдивого «кулака-мироїда».

Образ Йосипа Бичка - справжня знахідка і художнє відкриття Кропивницького. Пояснюючи задум твору письменникові Д. Мордовцю, драматург відзначав, що «автори сценічних творів з українського народного побуту» прогледіли одне дуже серйозне і небезпечне явище поточного життя Малоросії. Як уже й передбачав Салтиков-Щедрін, що «чумазий іде», він, справді, не тільки іде, але вже прийшов на наше здивування не з середовища єврейства, а з

свого власного конопельника, «як Пилип з конопель». Це куркуль нової формації, вихований на засадах національного цькування в школах людиноненависництва».

Постать Бичка змальована драматургом об'ємно, яскраво, хоча й дещо однопланово, в стилі мелодраматичного лиходія.

Марко Кропивницький розкривається перед нами як глибокий психолог у соціально-побутовій драмі «Глитай, або ж Павук». Він дуже виразно змалював сільського лихваря, що дає підстави назвати цю соціальну п'єсу найвищим досягненням драматургічної спадщини митця. У ній відтворено одну з типових жахливих трагедій дожовтневої дійсності - загибель молоді жінки через підступність представників панівного класу. Спершу мені здалося, що Кропивницький вдався до показу традиційного любовного «трикутника», та, заглибившись у текст, я зрозуміла, що, хоч інтимній темі й відведено багато місця, та вона відіграє лише допоміжну роль.

Головне - розкриття психології новоявленого експлуататора як уособлення темної сили на селі.

Бичок і Олена у п'єсі М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»

Сюжетну основу драми «Глитай, або ж Павук» становить історія залицяння літнього вже, вельми багатого чоловіка Йосипа Бичка до Олени - вродливої дочки бідної вдови Стехи. Бичок не зважає на те,

що Олена заміжня - дружина бідного, чесного та роботящого Андрія Кугута, що вона любить чоловіка і вірна йому.

Бичок намагається нажитися на відчайдушному становищі селян-бідняків і спокусити просту жінку Олену. Бичком теж оволоділа пристрасть до грошей. Гроші для нього - єдиний бог, якому він молиться, бо ж «за них можна купити весь світ». Користолюбство, жадоба до наживи роблять Бичка жорстоким у ставленні до бідних.

Бичок вже давно склав своєму оточенню ціну, і коли люди приходять до нього зі своїми проблемами і нещастями, не готовий торгуватись якщо лише це не в його інтересах. «Я спогляну на чоловіка, — каже він Стесі, матері Олени, — отак крізь пальці, і зразу догадаюсь, чим він і дише»⁵. Отак і живе Йосип Степанович, дивлячись на людей крізь пальці. Собі ціну він теж склав і поставив себе на один п'єдестал з Богом.

Провідне в характері Бичка - жадоба збагачення. На шляху до наживи він не спиняється ні перед чим, нехтує найелементарнішими вимогами усталеної народної моралі, ганьбить людську честь і гідність.

Йосип Бичок заради збагачення вважає всі засоби дозволеними: і крадіжку, і шахрайство, і злочин. Він розраховує на віковичну віру односельців у Бога, хоч і сам завжди пам'ятає Господа, часто користується висловами і цитатами з Євангелія, щоб завоювати симпатію селян. Селяни всією душею ненавидять Хижака. Односельчани говорять: «Глянеш на нього з боку, так такого богобоязного з себе вдає, а насправді - павук, одно слово - павук!» Бичок за допомогою грошей, мов павук павутинням, обплутав своє

село і сусідні села та слободи. У селі про Бичка ось що кажуть: «І де він стільки грошей набрав?», «Продав Бога, тепер запанував та й обдира мир хрещений», «Ох, обдира, та ще й здорово обдира! Хто раз попався у його лещата, годі вже пручатись. Усе село у кормизі! Це ще гірш настало, як за кріпацтва!».

Лицемірство, підступність, зажерливість, багатство протистоять простоті, довірливості, щирій доброті, безкорисливості, милосердю. Так, сама постать Бичка побудована на контрастах. Його огидна єзуїтськи-лагідна мова, пересипана словами з Євангелія, різко контрастує із жорстокою практикою лихваря. «Голубочко», «голубе сизий», «чесная вдово», «милостивий государю мій», «Я християнин і пам'ятаю, що Господь милосердний усіх нас буде судити: праведним він уготує царство небесне, а неправедних осудить і покарає!»; «...у мене таке вже чудне серце, що як тільки уздрю убогого, то навіть готові сорочку з себе зійняти та йому віддати»; «Усім людям я люб'язний» - ці й інші вирази маскують життєву практику персонажа. Але дуже скоро селяни розпізнають справжню сутність Бичка й те, що приховується за його улесливими, нещирими словами.

Зі своїми жертвами він розмовляє лагідно, улесливо, часто вживає пестливі слова, пересипає власну мову слівцями з Євангелія: «милостивий государю мій», «чесная вдово», «голубочко», «голубе сизий», «і во гресех роди мя мати моя!» тощо. І це не просто ознаки його характеру, а випробувана зброя святенника глителя у війні «проти всіх». Але люди добре знають про відвертість слів Бичка, він вимагає борги наполегливо, нараховуючи навіть дітям відсотки за несплату грошей. Драматург майстерно змалював образ хижака,

лицеміра, безмежного егоїста, який під личиною благочестя ховав практичний розум, глибоке знання психології людини. Його життя базується на маніпулюванні людською темнотою, він готовий допомогти навіть виграти суд за “невеличку винагороду”. Бичок незамінний і в церкві, бо поставив релігію власному служінню – удаючи з себе святу людину, обдирає селян, прелюбодіє.

Бичок прямо говорить, що все можна робити, аби не забувати Всевишнього. Він нікого не боїться, бо у нього, як він каже: «і старшина під п’ятою, і становий під пахвою», а «суддя - свій чоловік». Бичок грішить цілком свідомо. Він з цинізмом заявляє Олені «Усі ми переступаємо через закон...»

У Бичкові тенета потрапила й молода сільська жінка Олена - дружина Андрія Кугута. Після від’їзду Андрія на заробітки глитаєм своєю удаваною добротою та шахрайством ще тугіше обплутує його дружину й тещу. Для того, щоб зробити Олену своєю полюбовницею, Бичок підроблює лист від її чоловіка, в якому той ніби сповіщає, що знайшов собі кращу дружину, ніж Олена.

Вистава «Глитаєм, або ж Павук».

Режисер-постановник - В'ячеслав Жила

Йосип Бичок уособлює в собі найчорніші сили епохи капіталізму. Сенс життя для нього - одна нажива. Він прекрасно розуміє сутність капіталістичної системи, заснованої на експлуатації. Тому й прагне позбавити людей будь-яких засобів існування. Добре знає він: доки селянин матиме землю, його важко, а почасти й неможливо примусити працювати задарма. А безземельний селянин досить швидко перетворюється в дешеву робочу силу. І Бичок докладаеться всіх зусиль, аби відірвати від селянина землю.

Бичок вдається до злочину і завдає непоправної шкоди господарству заможного селянина Мартина Хандолі, який міг би бути йому конкурентом.

Зажерливий павук прагне поставити в повну економічну залежність від себе не тільки село, де живе сам, а й розкидає павутиння на сусідні села та слободи. Він не чекає, доки якась щаслива нагода штовхне в його павутиння наживу, а сам заздалегідь продуманими планами, спеціальними методами здобуває собі робітників. Безжалісний лихвар обплутав село позиками і майже безкоштовно використовує найману робочу силу, прибирає він до рук бідняків, знищує конкурентів, усіх - собі непокірних.

Зовні Бичок начебто чулий і уважний чоловік. Він уміє поспівчувати людському горю, допомогти у біді. Насправді за показною доброчинністю прихована хижацька душа власника. Улєсливий і підступний, він обплутав усе село, широко розпустив свої щупальці, сам ловить свою жертву. Він знає, як краще обманювати односельців, скориставшись їхньою довірливістю і скрутним становищем.

Йосип Бичок та Андрій у п'єсі М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»

Йосип Бичок у своїх діях керується єдиним принципом: «Та я б задавив би себе своїми руками, коли б пересвідчився у тім, що з грішми я не матиму, чого схочу! Нащо ж і гроші тоді, на бісового батька вони, коли за них не можна купити увесь світ! Спалить їх тоді, у воду жбурнуть, на вітер пустить!..» Збагаченню підпорядковане все життя глитая.

Йосип Бичок міркує про те, що воля простому чоловікові не потрібна, бо він не вміє нею користуватись. А коли ти, мовляв, бажаєш йому справжнього добра, то й «...держи його на уздечці, як коня!»

Показ утисків з боку сільського глитая-лихваря, тяжкого становища бідноти і жорстоких заходів місцевої влади зробило п'єсу одним з найбільш соціально загострених творів М. Кропивницького.

Так, зав'язкою основної сюжетної лінії в драмі є сцена, коли до Стехи приходить збирач податків і погрожує за несплату продати все майно. Тут і з'являється Бичок.

Щоб досягти своєї підлої мети, Йосип Бичок не зупиняється ні перед чим. Спочатку він домагається відправки Олениного чоловіка Андрія на заробітки, потім продовжує обплутувати стару і бідну

Оленину матір, кінець кінцем підробляє листа. Різними підступними засобами він руйнує молоду сім'ю.

Й. Бичок - людина черства, хитра, егоїстична. Коли глитаєві не вдається привчити селянина до горілки, тоді він пускає в хід добре вивчені ним «дипломатичні прийоми»: підлабузництво, плазування. Глитай не чекає, поки селянин, який терпить злидні, звернеться до нього. Він сам іде до такого селянина і пропонує свою допомогу. Захворіє у селянина дитина - Бичок прикидається знахарем, ворожбитом. Він ходить до хворого, обливає слізьми його горе. І тут же пропонує свою допомогу: «грошей на відробіток». Звичайно, селянин розчулюється, починає вірити павукові, бере в нього позику і заплутується в його павутиння. Вчасно розплатитись з Бичком селянин не має змоги. Тим часом ростуть проценти, і, зрештою, він потрапляє до глитая в повну залежність. Глитай, що раніше співчував, догоджав односельчанину, починає помикати своїми боржниками, дає їм роботу, коли сам захоче, забирає в них худобу, одяг і доводить їх до повного зубожіння.

Глитай розкидає павутиння і на сусідні села. Тут він знову вдається до лихварських позик якому-небудь бідакові, прекрасно розуміючи, що за гроші, за обід та за добре ставлення такий «харпак» буде скрізь славити його.

Позичками лихвар обплутує і представників сільської влади - старшин, писарів, суддів. Саме тому Бичок, безжалісно експлуатуючи селян, нікого не боїться.

Постать Бичка драматург змалював з великою сатиричною силою. Й. Бичок - це новий в українській драматургії образ «чумазого» -

глитая і розпусника. Це лихвар, який обплутав все село позиками і майже безкоштовно використовує найману робочу силу.

Рецензент газети «Одесский вестник» писав: «В особі ... Бичка автор виводить перед нами тип глитая, який, заснувавшись у селянському середовищі, розкидає потроху нитки своєї павутини, і в цій павутині ... заплутується і гине бідний темний ЛЮД».

Поряд з постаттю глитая Кропивницький створив ще ряд типових і глибоко правдивих образів. Серед них виділяється постать Олени, в трагічній долі якої значною мірою розкривається становище затурканого, безправного, пограбованого багатіями селянства. Цей образ драматург оповив серпанком ліризму й смутку, надав йому великої щирості й ніжності. Багатьма рисами характеру Олена нагадує образи знедолених жінок з народних пісень.

Зворушливою в драмі є постать старої жінки-біднячки Стехи - матері Олени. Приваблює також образ Христі - подруги Олени, дівчини з багатою душею, яку ще не потьмарила похмура дійсність. Однак з розмов інших персонажів можна дізнатися, що й вона стає жертвою обставин, під тягарем яких знемагала селянська біднота.

Лихвар робить нестерпним і трагічним життя селянина Андрія Кугута, який не знає просвітної години і не бачить краю гіркій праці на чужій ниві. Злидні примушують його вдатися до глитаєвої позички. Підло обдурений та ошуканий сільським лихварем, А. Кугут змушений покинути село і піти на заробітки. Повернувшись із заробітків, він відплачує своєму кровному ворогові Бичкові і за себе, і за свою знеславлену дружину. Пригнічену, самотню й беззахисну Олену Й. Бичок переслідує своїми залицаннями. Він будь-що

намагається оволодіти нею: приваблює її розкошами, багатством, «дарує дорогі сукні, персні, намисто». Олена вчасно розгадує підступні задуми глитаю. Вона мужньо тримається. Та опір Олени ще більш розпалює Бичка. Для досягнення своєї мети Бичок вдається до випробуваного ним підлого методу. Сільський старшина за його вказівкою знову посилає до Стехи збирачів податку, які цінують останні пожитки бідної родини. Тут же спритний інтриган нашіптує вдові, що вона, мовляв, могла б уникнути цього лиха, якби підмовила свою дочку піти до нього «за хазяйку».

Як потопаючий, рятуючи своє життя, хапається за соломину, так і Стеха, боячись опинитись під тином, вбачає єдиний порятунок для сім'ї у пропозиціях глитаю: схиляє Олену до одруження з ним.

Зазнавши поразки, Бичок не гребує найогиднішими засобами - підробкою листів Андрія, який нібито пише їй, що «покохав іншу», багатшу і красивішу, і до неї не повернеться.

Від такого листа Олена втрачає волю, нерви у неї до краю напружені. Саме на такий психологічний стан Олени Бичок і розраховував. Душевно розбита і морально пригнічена, вона «погоджується» на співжиття з глитаєм. І її свідомість не витримує цього потрясіння - вона божеволіє. Такою і застає свою дружину Андрій у горницях Бичка. Серце Олени не витримує - вона помирає. І причиною її загибелі є підступна діяльність лихваря.

Відносини між заробітчанином Андрієм і глитаєм ускладнюються. Андрій у нестямі убиває Бичка, негідні вчинки якого викликають обурення.

Олена - О. Кусенко. «Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького. Андрій-І. Кононенко 1951 р.

Навіть епізодичні постаті твору - шинкар, збірщик податків, наймит Бичка, чоловіки й молодиці, парубки й дівчата - окреслені драматургом пластично, правдиво, наділені індивідуальними рисами. Сповнені драматизму образи селян, які ніяк не могли позбутися боргів, сплачували глитаєві великі відсотки за позичені в скрутну годину гроші.

Щоб переконатися у хижацькому характері глитая - Бичка, звернімося до тексту: «Я ніколи не зверну з того шляху, на який напутив мене сам Господь і яким належить іти кожному християнинові й богобоязному чоловікові, я ніколи не перестану помагати кожному бідоласі...», - говорить Бичок.

Мартин, багатий селянин про Бичка: «Дерете ви, вибачайте у цім слові, як з рідного батька!».

Бичок про Андрія: «Коли б мені Андрія куди-небудь запроторити, тоді б інша річ була!... Хіба звернути на нього яку провину та становому шепнути?... І суддя свій чоловік, я ж йому немалу суму дав у позику!... А як і вище піду, то є чим руку позолотити!...»

Андрій про Бичка: «Добрий ти чоловік, Йосипе, тільки не впадайся тобі в руки: живцем облупиш! Ти допомагав мені і радив,

спасибі тобі, доки не скрутив мене, мов налигачем, твоєю позикою!
Витяг ти у мене жили, щастя моє надламав, серце кров'ю облив!»

Бичок до Стехи: «Другу покохав, ось що! І не вернуся, каже, вже ж ніколи...(про Андрія)».

2-й чоловік про Бичка: «Так і не зоглянешся, як виросте така сума, що й діти, і внуки не відроблять».

«Начав до мене учащати і почав надавати мені грошей на відробіток; а я дякую і радію, що Господь подав несподівану поміч. Увійде" у хату, то так дівчора і вкриє його: тому медяника дасть, тому бублика, іншому копійку. А як прийшлося відробляти, так я тепер тільки чухаюсь у потилицю,» - говорив про Бичка 2-й чоловік.

1-й чоловік «Павук, одно слово - павук! Скрізь навкруги розкидав павутиння, і яка б мушка чи комашка не поткнулась, зараз і заплутається».

2-й чоловік: «І Мартин Хандоля горілки не вживав, а як піймався у лапи глитаєві, розпився і звівся нінащо».

Бичок про свою жінку: «Чи мало ж я бідкався хоч би й з своєю жінкою, доки вона не вкрала у мене двісті карбованців?...! голодом її морив, і в льох запирав, і посеред зими у ополонці купав, і бив, і нівечив!... Таки призвів її до того, що втекла!».

2-й чоловік: «А тепер вже я добре всьо зрозумів: він позиче отакому харпакові три карбованці на вічне оддавання, а той і почне славити, що ось який Йосип сердечний чоловік; люди й кинуться до нього за тією позикою, як до причастя: і пани, і міщани,... тут він і розкида павутиння!».

2-й чоловік про Бичка: «Він тобі і знахар, і ворожбит, і коновал, і все на світі! Піди до судді, він там аблакатує; на сходці скаже слово, та ще як з Євангелія додасть, так всі і замовкнуть, неначе їм роти позашпарувало; увійдеш у церкву - і там він старший навіть від попа: усім дякам порядок дає! І старшина у нього під п'ятою, і становий під пахвою...».

Творчість Марка Кропивницького тематично надзвичайно багата і розмаїта. Вона життєва, оригінальна, проблематична і в основі своїй глибоко реалістична. Письменник завжди задумувався над долею трудящої людини, яка перебуває у центрі його творів, наполегливо шукав шляхів, які б привели до встановлення справедливого демократичного ладу, коли б панували згода і братерство між людьми.

Такого нещадного викриття хижацтва, морального спустошення експлуаторської верхівки пореформеного села до Кропивницького в українській драматургії ще не було. Критика відразу помітила драму «Глитай, або ж Павук» і прихильно її оцінила. «Ідея цього твору, - писав один з перших рецензентів, - має глибоку суспільну значимість. Гніт і зростання куркульства, яке звило собі гніздо в селянському середовищі, таке явище, мимо якого не може пройти байдуже жоден, кому дорогі інтереси народу. Твір Кропивницького і є одним з яскравих малюнків, що проливають світло на похмуру сторону селянського життя, яка виражає зло у всій його огидній потворності».

В образі глитая - Бичка М. Кропивницький правдиво узагальнив усі риси цього типу: хижацтво, лицемірство, егоїзм, прихований під

личиною благочестя, практичний розум, знання людей, уміння стати необхідною людиною.

У п'єсі автор одним із перших в українській літературі викриває потворне обличчя, хижацькі методи наживи людини, яку влучно називає Глитаєм. Бичок висмоктує останні соки з трудящої людини, доводячи її до жебрацтва й смерті.

М. Кропивницький у п'єсі показав, як міцно вростав капіталізм у сільське господарство, показав типові явища сільської дійсності в умовах капіталістичного розвитку: соціальне розшарування - пролетаризація бідноти і збагачення куркульства. Бичок, нагромаджуючи багатство, обплутує бідноту. Він є оригінальним типом української літератури. В ньому розкрите характерне явище: формування з українського куркульства жорстокого, здатного на найганебніші вчинки визискувача.

Мабуть, у тому і полягає неперевершений талант М. Кропивницького, що його п'єси після прочитання ще довго бентежать душу, примушують замислитись над дійсністю, над нормами моралі й особистим життям.

Спільні риси творчості

О. Бальзака і М. Кропивницького

У центрі художнього дослідження обох творів - людина, для якої гроші, багатство складають зміст життя. І заради грошей вони ідуть на все: на обман, на підступність.

Тема повісті О. Бальзака «Гобсек»: вплив «золото мішка» на внутрішній світ людини. Твір розкриває ваду тогочасного суспільства Франції - владу грошей над людьми. Лихварство - одна з акумульованих у ньому вад, яка означає паразитизм, жагу до наживи. Адже такі люди, не працюючи, заробляють великі кошти.

Тема драми М. Кропивницького «Глитай, або ж Павук»: автор показує у творі підступність, егоїзм, моральне звиродніння свого героя. Бичок хитрий, підступний, лицемірний, вміє маскуватись: «обдира мир хрещений. Хто раз попався у його лещата, годі вже й пручатись!». Він, нагромаджуючи багатство, обплутує бідноту.

Герої творів О. Бальзака та М. Кропивницького

	Герой твору	Мрії героя	Фінал життя
«Гобсек»	Гобсек - лихвар, скупий скнара, «людина - вексель»,	Наживатись на людях, позичаючи гроші під великі	Вмирає самотнім у пустому будинку,
«Глитай або ж Павук»	Бичок - куркуль, наживається на людях, обплутує їх павутиною,	Ще більше розбагатіти, «тримати темний люд в	Гине від рук Андрія, бідного селянина, чоловіка Олени.

Діаграма Венна

Гобсек

Спільне

Бичок

,Висновки

Прочитавши твори О. Бальзака і М. Кропивницького, переконуєшся, що у світі існують і інші цінності. Здоров'я, любов, дружбу не купиш ні за які гроші. Герої наших творів розуміють, що живуть у злomu світі, тому відповідно до цього і будують своє життя. І заради грошей і Гобсек, і Бичок підуть на усе: будь-то продаж діамантів або зрадництво своєї сім'ї, майбутнього своїх дітей.

Порівняльний аналіз сюжетів, образів, конфліктів, проблем трьох творів довів неможливість щастя для людини, яка керується у житті лише меркантильними інтересами. На прикладі цих творів ми побачили, який згубний вплив мала влада грошей на людину, як поступово наступала деградація їхньої душі.

Приклад життя Гобсека вчить нас, що гроші не повинні бути маніакальною пристрастю. Ми повинні бути оццадливими, але не скупими. Щедримми у витратах на благодійні справи, милосердними до ближніх. Тобто жити моральним життям.

Вони не утратили своєї популярності й у наш час, їх знають молоді шанувальники, люди старшого віку, які черпають у їхніх творах мистецтво розуміння людської душі.

Той, хто має гроші, - править світом, незалежно від віку, становища, сили та розуму.

Чи не так думають про себе і сучасні наші «нові» росіяни та українці? Чи не тому і сьогодні такі близькі і цікаві світові М. Кропивницький і О. Бальзак, що зуміли створити ще один вічний образ - тип людини, для якої гроші - засіб і спосіб буття?

Та чи знали їхні герої, що таке любов, дружба, справжнє тепло? Ось над чим слід задуматися, читаючи безсмертні творіння О. Бальзака і М. Кропивницького.

І хочеться крикнути: «Люди! Зупиніться в безкінченній гонитві за наживою, обмежте свій егоїзм. Цінуйте те, що непідвладне золоту - щирість людських стосунків, любов, дружбу, а головне - життя».

Список використаної літератури

1. Афанашенко Л.А. Всесвітня література і культура. - 2002. - №8.- 40 с.
2. Бабенко В.М. Компаративний аналіз художнього твору в системі літературної освіти школярів/ В.М. Бабенко // Наукові записки. - Вип. 36 - серія: пед.науки. - Кіровоград: К ДНУ ім. В. Винниченка, 2001. - С. 3.
3. Вертей О. Народна творчість та етнографія. - 1992. - №1. С. 3-11.
4. Влада золота та її філософія в повісті «Гобсек». Повні уроки [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://если\(или\)ите.Ы2/ипбех.рЙо?lilIe=Влада золота та її Філософія в повісті «Гобсек». Повні уроки](http://esli(или)ите.Ы2/ипбех.рЙо?lilIe=Влада золота та її Філософія в повісті «Гобсек». Повні уроки)
5. Градовський А. Зарубіжна література. - 1999. - №5. - С.43-45.
6. Градовський А.В. Компаративний аналіз у системі шкільного курсу літератури. - Черкаси: Брама, 2003. - 292 с.
7. Єременко О.Л. Влада золота та її філософія в повісті «Гобсек». - К.: Вища школа, 1999. - С. 23-28.
8. Життєва філософія Гобсека [Електронний ресурс] // Методичний портал - Режим доступу: <http://lessons.com.ua/zhitteva-filoofia/>
9. Йосипенко М.М. Кропивницький. - К., 1958. - 29 с.
10. Киричок П.М. Кропивницький. - К.: Дніпро, 1968. - С.48-88.
11. Киричок П.М. Кропивницький. - К.: Дніпро, 1968. - С.50-61.
12. Киричок П.М. Кропивницький. - К.: Дніпро, 1985. - 50 с.

13. Кононенко М.О. Драматургія Кропивницького. - К.: Вища школа, 1993. - С. 55-58.
14. Кошова О.Л. Значення компаративного аналізу. - 2004. - №3. - 64 с.
15. Кропивницький М. Вибрані п'єси. - К.: Мистецтво, 1977. - С. 10-13
16. Куцевол О.М. Методика уроку компаративного аналізу // Всесв. л-ра в середніх навчальних закладах Укр. - 2004. - №10.- С. 2-4.
17. Літ.словник-довідник / Р.Т. Гром'як. - К. «Академія», 1997.-С. 752.
18. Наливайко Д.О. Бальзак. - К.: Дніпро, 1985. - 58 с.
19. Нарихнюк О.П. Педагогічний пошук. - 1999. - №3(23). - С.23-31.
20. Ніколенко О.П. Зарубіжна література 19 ст. - К.: Видавничий центр «Академія». - 1999. - 60 с.
21. Новиков А.О. Злочин і карання у драматургії М. Кропивницького. - М.: Вища школа, 2003. - С. 49-53.
22. Олена Решетняк. Скнара та філософ. Неоднозначність образу Гобсека за повістю Бальзака «Гобсек» // Зарубіжна література за новою програмою 10 клас - К.: Шкільний світ, 2010.-С 29
23. Оноре де Бальзак „Гобсек“. Руйнівна влада грошей над людиною. Урок із світової літератури [Електронний ресурс] // Освіта ПА - Режим доступу: <http://osvita.ua/school/lessons.com.ua/summary/proftech/34426>

24. Основи компаративістики: навчально-методичний посібник / Бровко О.О. - Луганськ: Арій, 2012. - 214 с
25. Пацановська Л.І. Бальзак та світова література. - Л.: Наука, 1999.-С. 21-33с.
26. Пронкевич О.П. Зарубіжна література 19 ст. - К.: Педагогічна преса, 1999. - 52 с.
27. Пуріна О. Зарубіжна література. - 2004. - №8. - 63 с.
28. Пушкарська М.В. Вивчення класичної зарубіжної літератури у школі. - К., 1983. - С. 114-123.
29. Тетяна Корпань Гроші як головний закон життя // Зарубіжна література за новою програмою 10 клас - К.: Шкільний світ, 2010. - С 39
30. Шульгін О.Л. Твори з російської і зарубіжної літератури. Донецьк, 1999. - С. 442-444.

ДОДАТКИ

Оноре де Бальзак

Мати О. Бальзака

Бальзак і Україна

«...Це пустеля, царство хлібів, це мовчазні прерії Купера, — захоплено зазначав він. — Тут починається український чорнозем, шар чорного і тучного ґрунту завтовшки футів п'ятдесяти, а іноді навіть і більше. Його ніколи не угниють...»

с. Верхівня

Україне

Певний час жив у селі Верхівня (нині Житомирської області), в маєтку Ганських

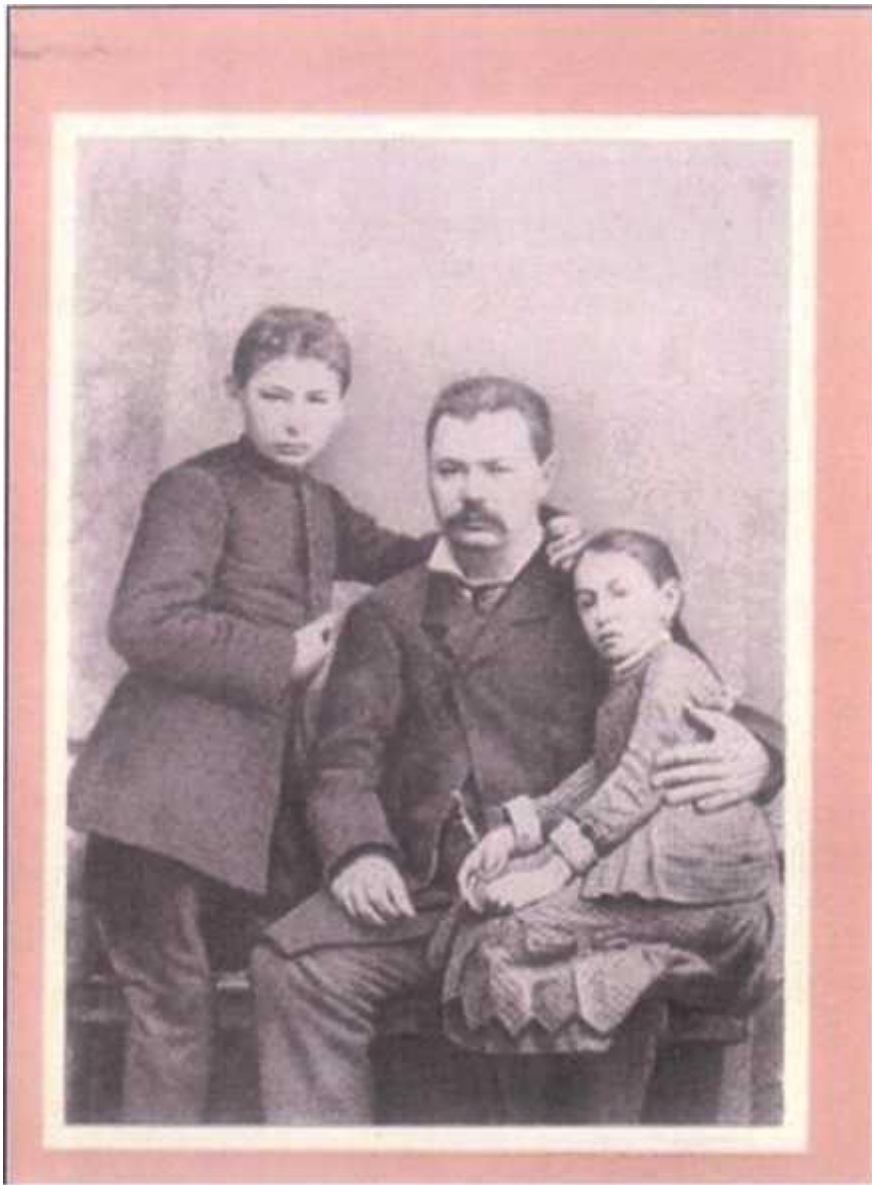
Евеліна Ганська - дружина Оноре де Бальзака

Замок Ганських (музей О. Бальзака)

М. Кропивницький. Фото 1864 р.

М. Кропивницький з дітьми Костянтином та Марією.

Фото 1881 р.

М. Кропивницький, М. Садовський, М. Заньковецька.
Фото 1883 р.

М. Кропивницький. Фото 1909 р.

1 -й ряд - М.Садовський, Г. Затиркевич - Карпинська,
М. Кропивницький, М. Заньковецька. 1880-ті роки

М. Кропивницький з родиною

М. Кропивницький, М. Лисенко, М. Садовський
серед учасників Київського аматорського хору Лисенка.

Фото 1888 р.

Підписано до друку 28.01.2022. Формат 60×84 1/16
Ум. друк. арк. 4,37. Замовлення № 23. Наклад 100.
Папір офсетний Гарнітура Times. Друк офсетний.

Друк ПП Іванюк В. П.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 65.
Свідоцтво Держкомінформу України
ВЛн № 31 від 04.02.2004 р.